THE HEBREW JOURNAL

דער אידישער זשורנאל

H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario,
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING Co. Ltd.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents

Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont.
January 22nd 1913

א פאראייניגונג פון שווארצע כחות

די פאראייניגונג פון סעמיזיל גאמפערס מיט דעם אמעריקאנעם ליגיאן איז א לאגישער פועל־יצא פון די פארשטענדנישען וואס זענען לעצטענס ארויסגעקומען צווישען די אפגעשטאנענע אמעריקאנער ארבייטער־פירער און די געשוואָרענע מיליטערישע סאטראפען פון דער אמעריקאנער ערד.

ביידע לאגערען האבען זיך איצט אויסגעשטרעקט די הענט און האבען זיך געשטעלט אויף דער זייט פון די אימיגראנטען־פרעסערישע עלע־מענטען. דער אמעריקאנער ליגיאן איז די פארקרעפטיגונג פון שווארץ־מאה'דיגקייט און זיין השפעה לאזט זיך שוין לאנג פיהלען אין אלע צוויי־גען פונ'ם עפענטליכען לעבען. דער ליגיאן מישט זיך אומעטום, וואו ער ווערט פריי צוגעלאזען אין אפילו דארט, וואו די טיר איז פאר איהם פארשפארט.

סעמיזיל גאמפערס האט זיך איצט ארויסגעוויזען פאר דעם אמת'ן רעאקציאנער. די פאראייניגונג מיט די אמעריקאנער ליגיאן־מענשען איז א שענדליכע, און קיין שום ארבייטער־פיהרער וואלט זיך מיט אזעלכע ברואים ניט באדארפט חבר'ן. די ליגיאָנערען, וואס גרופירען זיך הארום דער פאָהן פון דעם אמעריקאנעם ליגיאן, זענען איצט די ערגסטע תעאָר־ציאָנערען. זיי פארפאָלגען די אויסלענדער און זיי נעהמען דאס געזען אין זייערע אייגענע הענט. זיי זעהען בלויז איין געפאהר פאר די איינגע: דעם שאטען פון אויסלענדער און ראדיקאלען!

דער ארויסטריט פון די ליגיאָנערען פאר'ן רעאקציאָנערען און שענדליכען דזשאנסאָן־ביל, איז ניט קיין איבערראשונג. און ניט קיין אי־בערראשונג איז אויך די ברידערליכע פאראייניגונג, דער אזוי־גערופענער "אליאנץ" צווישען דעם ליגיאן און סעמיזיל גאמפערס. אזוי האט עס באדארפט זיין, און אנדערש האט עס פשוט ניט געקאנט זיין. וואס פאר א טענדענץ. אזא האנדלונג. ווען מען העצט קעגען אימיגראנטען; ווען מען טאנצט קדוש פאר די ערגסטע רעאקציאָנערען. — קאן מען שוין זיך פאו־גינען צו שליסען ברידערשאפט מיט די ליגיאָן־מענשען און בענשען זייער שווארצע טעטיגקייט.

זינט ליגיאָנערען עקזיסטירען און זינט דער מיליטאריזם איז אין אמעריקע ביז דער מדרגה פון א קולט דערהויבען געווארען, האט נאך אזא ווילקער־ארגאניזאציע ווי דער ליגיאן ניט באוויזען צו באלעכאטעווען אין לאנד מיט אזא אומכאשרענקטער מאכט און מיט אזא עזות. אין געוויסע שטאאטען איז דער ליגיאן דער פאקטישער רעגירער איבער דעם גורל פון די ברגער. וואס דער ליגיאן ווייל — דאס טוט ער. ער קאן פארנאנדער־טרייבען פרידליכע פארזאמלונגען. אין ער קאן טאן מיט מענשען וואס דאס הארץ גלוסט.

אזא ארגאניזאציע איז א שטער, אן אומגליק פאר די אויסלענדער און פאר די ראדיקאלע עלעמענטען פון לאנד. אויב דער ליגיאן זאל אויך ווייטער א פרייע האנט האבען אין אלע אנגעלעגענהייטען פון דעם גל־זעלשאפטליכען לעבען — וועט פאר'ן אויסלענדישען ישוב אויסוואקסען א רייזיגער מאנסטער, וואס וועט אריינכאפען אין זיינע לאפען די מאכט און וועט דערשטיקען די פרייהייט פון דער אמעריקאנער קאנסטיטוציע.

דער דזשאנסאָן־ביל האט אזוי אַ ר ב ר אלע שאנסען צו דורכ־געהן, אין מען דארף נאר ניט זיין אזוי שטארק אין איינפלוסרייך, כדי צו ניסען אויל אויפ'ן פייער און ווירקען לרעה אויף די מחות פון די אימי־גראנטען־פרעסער. אבער אַ ר ע ה האט דער פאראייניגטער פראנט פון די גאמפערסעס אין די ליגיאָנערען געוויס געטאן דעם אימיגראנטן. ווענען דעם קאן גאר קיין חלוקי־דעות ניט זיין. אין עס איז חרפה, — א חרפה און א וועהטאג.

דער יונקער צאפעלט זיך ווידער

אין דייטשלאנד האט זיך ווידער אנגעהויבען א צוג קעגען אידען. מען גרייט זיך דארט צו אלגעמיינע וואהלען. האט מען מאביליזירט די יונקערישע כחות און מען האט ארויסגעשטעלט די אלטע פארשאוועדטע קאנאנען פון די אויסגעפרוּוטעט אנטיסעמיטען.

די מאנארכיסטען האבען די קעפ אויפגעהויבען, און די העצרייען קעגען אידען האבען א נייעם תיקון געפונען. פאן טריפין, דער דייטשער מיליטאריסט און סאוראבע, איז אויפ'ן פעדעסטאל ארויפגעקראָכען. ער פיהלט, אז זיין שעה האט געקלונגען; ער האט זיך אויפ'ן וואהל־פערדיל ארויפגעכאפט און ער גאלאָפירט ווי אין די צייטען פון די גרויסע דייטשע נצחונות אויף די אייראָפייאישע שלאכט־פעלדער.

וואס ווילען די מאנארכיסטען? זיי פעדערען ניט פיעל. זיי ווילען בלויז אומקעהרען דייטשלאנד צו איהר אמאליגער גדולה, צו די צייטען פון "איין פאלק, איין גאצע און איין קייזער". עס איז ניט פיעל געפאדערט. דאס איז די מינימום־פאדערונג, פון דער אזוי־גערופענער "דייטשער נאציאָנאלער פאלקס־פארטיי". אבער כדי צו דערגרייכען דעם גרייסען צוועק, האט מען ארויסגעלאזען א פייערדיגען רוף צו באקעמפען די אידען, — דעם צושטערענדיגען גייסט פון די אידען.

אדמיראל פאן טריפין איז דער פרעזידענט־קאנדידאט פון דער נייער שווארצער פאליטישער פארטיי. ער פיהרט די מחנות; ער איז דער וועגווייזער פון די פארבלאנדזשעטע פאליטישע שעפעלאך, וואס טוליען זיך צו דער כרוסט פון די אויסגעדיגטע געגנערלען און סאלדאטען. אפשר טראכט ער נאר שטילערהייט וועגען ארויפכאפען זיך אויפ'ן קייזער־ליכען שטול. אויב ער האט געקאנט מאביליזירען גענוג מענשען ארום זיין נייער פאליטישער פארטיי — קאן ער דאך געפינען גענוג מענשען צו זאל־בען אידם פאר א דייטשען קייזער אויך!

און עס טוט זיך אין דייטשלאנד אויף טיש און אויף ביינק. אלע בייזע גייסטער האבען זייערע לייד־ענשאפטען אפגעלאָזען און זיי בושעזען דארט מיט דער גאנצער מאכט, מיט'ן גאנצען ווילדען אימפעט פון זייער סאלדאטסקער גבורה. אמת, פאן טריפין וויל ניט פארכאפען די דייטשע מאכט. אבער א בייערישער הערשער געהט אַ ר ך ניט צופיס. פון א בייערישער מאנארכיע ביז א דייטשער אליגארכיע איז דאך בלויז א מחלוק פון א תחום־שבת.

די אלייאירטע מלוכות האבען שוין באצייטענס אנגעהויבען צו מורמלען. אז די נאהענטע דייטשע מאנארכיסטישע ארדענונג איז א סכנה פאר דער וועלט, און פריהער פון אלין — פאר זיי אליין. פאר די מלחמה־חזכות וואס דייטשלאנד דארף זיי אויסצאהלען. ענגלאנד און פראנקרייך טוליען זיך שוין איינע צו די אנדערע און סוד'ן זיך וועגען א פארשטענדע־ניש, כדי צו באקעמפען די דייטשען אין זייער פארזוך צו עטאבלירען א מאנארכיע. און דאס דארף נאר קיינעם ניט וואונדערען. דער דייטשער מאנארכיזם וועט טרעפען די גרויסע מלוכות, אין וועט זיי פארשאפען גרויס הארץ־קלעמעניש. זיי מ ו ז ע ן באקעמפען דעם מאנארכיסטישען פלאן.

אויב די גרויסע מלוכות וועלען זיך, אין צייט, אריינזאָרפען אין קאמף, וועט דער מאנארכיסטישער צוג אפגעשוואכט ווערען; אויב די זאך זאל איבערגעלאזען ווערען ווי עס איז — וועט דער דייטשער יינקער מאר־שירען ווייטער און וועט פאראורזאכען א צוזאמענשטוים. עס איז בעסער, אז די שלאנג זאל פריהער דערשטיקט ווערען. איידער מען זאל שפעטער דארפען קעמפען מיט געוועהר.

דר. בן ציון האלפער

פון יעקב צוזמער.

מיט דעם טויט פון דר. בן ציון האל־פער האט די "חכמת ישראל", די אידיש וויסענשאפטליכע וועלט פארלוירען אויי־נעם פון איהרע גרויסע געלעהרטע, און דער דראפסי קאלעדזש איינעם פון זיינע חשובס'טע תלמידים און לעהרער. אין די לעצטע פאר יאהר האט דער דראפסי קאלעדזש פארלוירען (דאס באר מערקען מיר דרך אגב), דעם יונגען גע־לעהרטען דר. לאטקאוו, וועלכער איז גע־שטארבען פון די הענט פון א רויבער; דר. יוסף מעדאָאָף, געשטארבען דיעזעס יאהר נאך א קורצער־ קראנקהייט, און יעצט דר. בן ציון האלפער.

שוין אין זיינע בליהענדע יונגע יאהרען, האט דר. האלפער באוויזען צו ערריכען א גרויסע וויסענשאפטליכע, ליי־טעראַרישע און נעזעלשאפטליכע פארדיענט און צו פארפאסען פיעלע מאמרים און חשוב'ע ספרים אין חכמת ישראל. זייענ־דיג בלויז 12 יאהר אין דיעזען לאנד, איז ער געווען פאר אונגעפעהר 8 יאהר דער רעדאקטאר פון דער באוואוסטער "דזשואיש פּוּבליקיישאן סאָסייטי". ער איז אויך געווען א מעמבער פון דער "אמעריקאן אריענטאל סאָסייטי", פון דער "ביבליקאל ליטעראטור סאָסייטי", פון דער "אמעריקאן אקאדעמיע פאר אי־דישער פארשונג", און פון דעם אריענ־טאל קלוב פון פילאדעלפיא. ער איז אויך געווען פרעזידענט פון "תרבות" אין פי־לאדעלפיא.

דר. האלפער איז געווען א ספעציא־ליסט אין עגיפּטאלאגיע און אין אסירי־לאגיע, אן אויטאריטעט אין העברעאי־שער גראמאטיק און פאָעזיע, און א גרוי־סער קענער און פארעהרער פון ליטעראַ־טור, קונסט און מוזיק.

דר. בן ציון האלפער איז געבוירען געווארען דעם 15־טען אפריל 1884, אין זאסליאן, א קליין שטעדטעל נעבען קאָוונא, ליטע. ער האט געקראָגען זיין ערשטע אידישע ערציהונג אין מינסק, דאן האט ער עמיגרירט קיין ענגלאנד, און האט פארבראכט א קורצע צייט אין דייטשלאנד, אין 1901. האלפער האט זעהר געהאלטען פון "אהוב את המלאכה" אין מאכעדניג א לעבען אלס קארפענטער און אויף אלס טרעווליגג סיילסמאן, האט ער געשטודירט פריוואט, אין אין 1904 האט ער זיך דערזשיסטרירט אלס סטו־דענט אין לאנדאנער אוניווערסיטעט. אין דער זעלבער צייט האט ער שטודירט אין "דזשואיש קאָלעדזש". אין 1907 האט ער ערהאלטען דעם טיטעל "בעטשלאר אוו ארט" מיט ערשטע קלאסע אויסצייכע־נונג אין סעמיטיקס (סעמיטישע וויסענ־שאפט).

אין 1909 האט ער געקראָגען דעם טיטעל "מאסטער אוו ארט". א יאהר שפעטער איז ער געשיקט געווארען פון דער יוניווערסיטי אוו לאנדאן אויף א יאהר קיין עגיפּטען, וואו ער האט ער־לערענט די אראבישע שפראך אין ווארט און אין שריפט. און האט זיך גוט באַ־קענט מיט די זיטען פון די אראבישע פעלקער.

קיין אמעריקא איז דר. האלפער גע־קומען אין 1911. און האט צוערשט גע־האלפען דעם פארשטארבענעם פראָפעסאָר שעכטער אין זיינע כתבים.

אין 1912 האט ער געקראָגען א פעל־לאָ שיפּ אין דראפסי קאָלעדזש; און נאך אייניגע מאָנאטען שטודירט האט ער ענט־דעקט צווישען די אראבישע מאָנאסקריפּ־טען פון קאָלעדזש דעם פארלוירענעם בוך פון דעם באוואוסטען קאראאימער מחבר, פון צעהנטען יאהרהונדערט חפץ בן יציה. דיעזע ענטדעקונג האט געריעגט אלס דיי־סערטאציע צו זיין דאקטאר טיטל אין 1914. און האט איהם געשאפען א נאָ־מען אלס א קענער פון אראביש און אלס סטודענט אין דער רבנישער ליטעראטור. שפעטער איז ער געווארען אן "אינ־סטראקטאר" אין דראפסי אין פעזעטענס אסיסטענט פראָפעסאָר, וואו ער האט אינטערעסירטעט אין אראביש, עטיאָפּיש און סיריש. און האט אויך געהאלט די אויפזיכט איבער אלע מאנוסקריפּטען פון קאָלעדזש.

צווישען די געדריקטע שריפטען פון דר. האלפער געפינען זיך דער אויבען דערמאָהנטער ספר פון חפץ בן יציה, אן אנטאלאגיע פון העברעאישער פאָעזיע נאָך די כתבי הקודש, א פארבעסערטע אויס־גאבע פון די "פרקי אבות" אין ענגליש, די שאלות ותשובות פון דעם רמב"ם אין אראביש, וואס ווערען יעצט געדרוקט דורך די "מקיצי נרדמים" אין איירלאנד. פיע־לע וויסענשאפטליכע און קריטישע אר־טיקלען אין די העברעאישע זשורנאלען "מקלט" און "התקופה". און אין "דזשואיש קוואָטערלי רעוויו", און פיעלע אנדערע.

איינס פון זיינע גאר לעצטע גדרוק־טע ווערק איז א וויסענשאפטליכער מאָ־נאָגראפיע פון 487 פראגמענטען פון דער "גניזה" פון קאיראָ, וואס געפינען זיך אין דראפסי קאָלעדזש, אין פענסילוואניא אוניווערזיטי און אין פריוואטע הענט אין פילאדעלפיא. אייניגע פון דיעזע פראג־מענטען זענען ענטדעקט געווארען דורך דר. אדלער. פינף יאהר פאר דער ענט־דעקונג פון דער בעריהמטער גניזה פון דר. שעכטער ז"ל. דיעזער ספר ווערט יעצט גערדרוקט און דאדר זעהן די וועלט ערשט אין אפריל. אבער די פארלעגער האבען זיך צוגעאיילט און פארפערטיגט אן עק־זעמפליאר פאר דר. האלפער און ער האט זוכה געווען צו זעהן זיין לעצטע ווערק אין טאג פאר זיין טויט, איבער וועלכען ער האט אויסגעדרוקט זיין גרויס צופריע־דענהייט.

עס זענען געבליבען נאך דר. האלפער פיעלע כתבי יד און פיעלע בריעף פון פארשיעדענע געלעהרטע וואס האבען א ליטעראַרישען און וויסענשאפטליכען ווערט.

די אידישע וויסענשאפט, דאס יודענ־טהום, האט פארלאָרען איינעם פון איהרע פארשפּרעכער און געלעהרטע.

בוקאָווינער אידען פּראטעסטירען געגען ערקלעהרען זיי אלס „פרעמדע"

טשערנאָוויץ, (איטא).

גרויסע אידישע פּראטעסט־מיטינגען קומען דאָ פאר טעגליך נעגען דעם נייעם רומענישען בירגער געזעץ, לויט וועלכען עס ווערען ערקלעהרט אלס „פרעמדע" אפילו די אידען, וועלכע זענען שוין פריי־הער געווען אנגענומען אלס בירגער.

אויף די מיטינגען איז געמאכט גע־וואָרען די ערשטיגענדע ערקלעהרונג, אז אין דער גזירה, וואס איז ערשט געקומען אויף טויזענטער אידען אין בוקאָווינא, איז שולדיג די פאסיוויטעט פון די אי־דישע פארלאמענט מיטגלידער.

דאס צויבער שיפל

פון א. געלמאן.

שווימט א קליין, שוואך שיפעל אויפ'ן בריייטען ים, דעם טיעפען, כוואליעס יאגען, כוואליעס ברויזען, טרען מיט דעם שיפעל שטיפען.

כוואליעס ווילדע, ווינטען בייזע רייסען ס'שיפעל, שטיפען, טאנצען, רק צויבערען עס אין שפּענדלאך! רק דערטרינקען עס אין גאנצען!

רייסט און שטורעמט שדים־ווינטען! זאלען ברויזען כוואליעס וויפעל! — נישט צוברעכען, נישט דערטרונקען בלייבט דאך פארט דאס קליינע שיפעל.

ס'שווימט זיך, שווימט אלץ ווייטער, ווייטער,
איינזאם, שוואך, נאר נאר געלאסען;
לאכט נוטמוטיג פון די כוואליעס,
פונ'ם ווינט, דעם ווילדען כעס'ן...

ס'האט קיין שרעק נישט אויף פאר פעלזען,
וואס אין ים מיט שפּיצען שארפע, —
שטיל און סוף'דיג שווימט דאס שיפעל,
טראגט א טרוים־קינד מיט א הארפע.

ס'שפּיעלט דאס קליינע, שעהנע אינגעל אויף דער הארפע זיסע טענער
און, וואס לענגער זיין מעלאָדיע —
ווערען כוואליעס שוואכער, קלענער.

ווערען ווינטען שטיל און רוהיג,
אזש עס גלעטען! — אויס דאס שמייסען!
שוין נישט קיין ווינט, קיין כוואליע,
ווער עס זאל דאס שיפעל רייסען.

און פארשוואונדען זענען פעלזען,
וואס אין ים מיט שפּיצען שארפע:
רוהיג שווימט דאס קליינע שיפעל
מיט'ן צויבער־קינד אין הארפע...

ליטעראַרישע נייעס

אין „כלל־פארלאג" אין בערלין, אין ערשט ארויס פון דרוק:

א) ש. א. האראדעצקי: „חסידיזם". אינהאלט: אריינפיר. דער בעל־שם: זיי־נע קינדער־יאהרען. זיין וואנדער־לעבען. ליעבשאפט צו דער נאטור. זיינע אנשויי־אונגען. ליעבע אלס יסוד פאר תפלה. דער חסידישער מאניפעסט. ר' דוב־בער מעזעריטשער: זיין יוגענט. זיין פאסטען אין פייניגען זיך. ר' בער קעגען חסידיזם. ר' בער פאהרט צום בעש"ט און ווערט זיין תלמיד. ר' בער ווערט דער מנחיג. זיין תורה. דער חרם פון ווילנער גאון. ר' מנחם מענדעל דער וויטעבסקער: ארץ ישראל א צענטער פון חסידיזם. ר' יעקב יוסף פון פאלאנע: דער אפאסטאל פון חסידיזם. דער ערשטער חסידישער מחבר.

ב) יצחק ערטער: הצופה לבית ישראל (ספריה כללית).

פארלאג שוועלן, בערלין. (הויפט־פארקוויף כלל־פארלאג, בערלין) האט אריינגעלאזט א נייעם בוך הירש ברידל: „אויפ'ן שוועל", א באנד דראמען. אינ־האלט: „אויפ'ן שוועל", דריי אקטען; „די דריי". איין אקט; און „אויף דער גרעניץ", איין איין אקט.

די ליטווישע רעגירונג פאראינטערעסירט זיה מיט די פאך־שולען פון קאוונע

קאוונע.—

א רעגירונגס־אינספּעקטאר האט באַ־זוכט די פאך־שול פון „ארט" אין ווילנ־קאמיר. די שול האט איהם גע־מאכט זעהר א גוטען איינדרוק, און אויף זיין פארשלאג האט די ליטווישע רעגי־רונג.

די דאזיגע אונטערשטיצונגען האָ־בען לעת־עתה א קנאפּען מאטעריעלען ווערט, זיי עפענען אבער דעם וועג פאר א ווייטערדיגען קאמף אז די רעגירונג אין ליטע זאל איבערנעהמען אויף זיך די פליכט אויסצוהאלטען אלע אידישע פאך־שולען פון לאנד.

בען א שטענדיגע מאָנאטליכע סובסי־דיע.

מען ערוואַרטעט אויך, אז אחוץ דעם וועט די קאוונער שול ווערען געשטיצט פון דער צענטראלער ליטווישער רעגי־רונג.

די דאזיגע אונטערשטיצונגען האָ־בען לעת־עתה א קנאפּען מאטעריעלען ווערט, זיי עפענען אבער דעם וועג פאר א ווייטערדיגען קאמף אז די רעגירונג אין ליטע זאל איבערנעהמען אויף זיך די פליכט אויסצוהאלטען אלע אידישע פאך־שולען פון לאנד.

ניונא־סקאווישע רעגירונג דע־זיגנירט

בעלגראד, מערץ, 25.

פרעמיער פאשיטש האט געכטען אריינגעגעבען זיין רעזיגנאציע צום קעניג.

דער פאָ אמעגט איז אויפגעלייזט געווארען נאָך איידער אלע נייע העפ־טאָנען זענען זיך צוזאמע ק מע.

פּראָפעסאָר אנגעקלאגט פון א פאר־מער־מיידעל אין „בריטש אוו פּראָמיס"

ט. ל. גלעדהיל, א פּראָפעסאָר פון נעאָלאגיע, וועלכער האוועט אין טאָראָ־טאָ, איז איצט פארקלאגט געווארען פון מיס אלסאָן, א פארמער'ס א טאכטער, אין „בריטש אוו פּראָמיס". זי מאָהנט צעהן טויזענט דאָלאר פאר איהר צו־בראכען הארץ.

דער איד אין קאנאדע

— פון —

אכרהם ריינוויין

די געשיכטע פון די אידען אין קאנאדע ביז דער מאָדערנער צייט.

Copyright applied for

(סוף פונ'ם 8־טען קאפיטעל)

מיר האבען שוין זונטאג אויף דעם פלאץ איבערגעגעבען דעם אינהאלט פון דער רעזאָלוציע, וועלכע איז דעבאטירט געווארען אין 1906 אינ'ם קאנאדער פארלאמענט, און וועלכע האט אויסגעדריקט מיטגעפיהל צו די פאגראָמירטע אידען אין רוסלאנד. אלע רעדנער זענען געווען איינשטימיג מיט'ן אינהאלט פון דער רעזאָלוציע, מער ניט, זיי האבען ניט איינגעשטימט צווישען זיך, צי דער קאנאדער פארלאמענט דארף זיך אריינמישען אין אזא דעליקאטער פראגע ווי די רוסישע־ענגלישע באציהונגען. גאנץ אנדערש האט אבער אויפגע־פאסט די זאך הענרי בוראסא, וועלכער האט זיך שטענדיג אויסגע־צייכענט מיט זיין אפענער שנאה צו אידען, ווי עס איז בכלל געווע־זען דער פאל מיט פיעל פון די פראנצאוזישע פאטיליקען.

"איך גלויב", האט בוראסא צווישען אנדערעם געזאגט, "אז די דעבאטע דארף ניט פארענדיגט ווערען ביז וואנען עס וועט ניט קלאר ווערען דעם אויסגעטראכטען סענטימענט, וואס מען זוכט צו ענטוויקלען דאָ אין לאנד צו גונסטען די אידען. איך דארף דאָ ניט דערצעהלען, אז איך האָב ניט קיין געגנערשאפט צו די אי־דען. די פראָווינץ קוויבעק איז געווען די ערשטע אינ'ם בריטישען רייך צו געבען די אידען בירגער־רעכט, און דער צייט וואס מען האט מיינע גלייבענס־ברידער (פאטוליקען) ענטזאגט זייער רעכט אין ענגלאנד, האט די פראנצאוזיש־קאטוליישע פּראָווינץ קוויבעק, אין מיין איינענער זיידע איז געווען דער אויטאר דערפון. געגעבען די אידען פולע ציווילע רעכט. אבער אויב מיר וועלען זיך ערלויבען, אפילו איידער מיר האָבען נאָך דאס רעכט צו פארוואלטען זיך אלס א נאציע, אריינגעשלעפּט צו ווערען אין דעבאטעס פון אינטערנא־ציאָנאלע פראגעס, און צו נעמען אויף זיך די משא פון פארוואל־טונגס־ליכקייט צו רעטען אלע פעלסער פון דער וועלט, וואס זיי זאָלען טון אין באצוג זייערע אינערליכע ענינים, גלויב איך, אז מיר נעהמען אוועק צו וויייט. מיר קענען למשל באאיינפלוסט ווערען אָנ־צונעמען רעזאָלוציעס געגען די אמעריקאנער ליגטעשעריין אויף שוואַרצע, אדער געגען די טערקישע שחיטות אויף קריסטען. וואס עס אנבאלאנגט רוסלאנד, דארפען מיר זיין פארזיכטיגער מיט אונ־זערע סימפּאטיעס צוליעב דעם פאקט אליין, וואס די אידען דארטען זענען שולדיג אין די אלע דאָרטיגע סאָציאלע אינרוהען. און צוליעב דעם וואס א גרויסער טייל פון די הילפס־געלד פאר אידען וואס ווערט געקליבען אויף דער גאנצער וועלט, ווערט גאר פארנוצט אויף קויפען געווער פאר די רעוואָלוציאָנערען. עס איז אויך א טוט באוואוסטער פאקט אז די פאגראָמען אין א סך שטעדט זענען ערשט נעמאכט גע־וואָרען דאכאָלס, ווען די קריסטען האבען זיך דערוואוסט אז די אידען גרייטען צו אויף זיי שחיטות.

ה. בוראסא האט דאן פארגעזעצט אין זיין רעדע צו באציהען זיך אויף דער מיינונג פון גאלדווין סמיט, אז די שנאה געגען אידען, איז פאראן ניט נאר אין רוסלאנד נאר אין אלע לענדער, ווייל דער איד וויל זיך ניט אסימילירען מיט'ן לאנד, וואו ער וואוינט, אז דער איד זוכט נאר רייבער צו ווערען פון זיין בירגערשאפט, אבער ער ביישטייערט נאר ניט צו דער ענטוויקלונג פונ'ם לאנד, אז אין רוסלאנד רעכענען זיך נאר די רוסישע פּויערים אָפּ מיט די אידישע בליטזינגער זייערע, און דארום וועט זיין נאריש פאר'ן קאנאדער פארלאמענט אנצונעמען אזעלכע רעזאָלוציעס ווי די פארנאנענע, ער האט אויף באשולדיגט דעם פארשלענער, אז מיט זיין רעזאָלוציע האט ער געזוכט נושא חן צו זיין ביי די אידישע שטימגעבער פון זיין דיסטריקט.

עס האבען אנדערע מיטגליעדער געענטפערט בוראסא'ן אין צו דער פראגע איז ניט גענומען געווארען קיין באשטימטע שטעלונג. דער אפיציעלער רעפּאָרט פון די פארלאמענטארישע דעבאטען פאר'ן 15־טען טאג אין מערץ (באנד 74, זייטען 226—235) וואו די דע־באטע וועגען דער רעזאָלוציע ווערט איבערגעגעבען, ענטהאלט מער נאר ניט וועגען דער רעזאָלוציע, אזוי אז מען קען גלויבען, אז די פארשיעדענע צדדים האבען זיך איינפארשטאנען, אז די פראגע זאל מער ניט פארגעבראכט ווערען אויף דער פארלאמענטס־טאָגונג

* * *

מיר האבען געזעהן ווי מיט'ן וואוקס פונ'ם אידישען ישוב זע־נען אויף אויסגעוואקסען א רייהע פּראָבלעמען, און הויפטזעכליך איז געווארען א וויכטיגע פראגע די באציהונגען צו אידען פון מאנכע ניט־אידישע קרייזען און זייערע פארטרעטער, אבער מיט'ן זעלבען וואוקס פונ'ם ישוב איז אויף ענטשטאנען א נייע פראגע — די באַ־ציהונגען צווישען זיך, צווישען די אידען גופא.

דער אידישער ישוב אין לבוב אין ביז די אכציגער יאָרען פונ'ם לעצטען יאָרהונדערט באשטאנען נאָר פון צוויי עלעמענטען, ספרדים און ענגליש־דייטשע אידען, האָט זיך שוין יעצט צוטיילט אין א סך גרופּעס. הויך די צוויי עלעמענטען זענען יעצט געווען אידען פון פּוילען, רוסלאנד, גאליציען, רומענען א. ד. ג., און אנשטאט א אידישע אינהייט אין שוין יעצט געווען א טיפע צי־טיילונג, ווי עס וואלט אין דער ווירקליכקייט טאקע האבען געווען אורזאכע פאר דער צוטיילונג. דאָ און דארט איז נאָך די ארגאניזירונג פונ'ם אידישען ישוב פארגעקומען אין אלגעמיינע פארמען, אבער וואס גרעסער דער ישוב איז געווארען, אלץ מער האבען אנגעהויבען צו שפּיעלען א ראָלע די פארשיעדענע געבורטס־לענדער אין דע־קומענע, און אין גרופּע האָט אנגעהויבען צו קוקען מיט מיסטרויען אויף דער צווייטער. אויב דאָס אראנגיזירען זיך לויט די "אנדרס־מאנשאפטען" האָט געהאט די מעלה, וואָס עס זענען פאראיינינט געווארען אין איין קערפּערשאפט די אלע געקומענע פון איין לאנד אדער פון איין שטאדט, וועלכע האבען זיך געפילט עלענד און פאר־לאָזען אין דער נייער היים, האָט אבער דער קאנאדיש־אידישער ישוב זיכער פיעל פארלאָרען פון דעם, ווי אזוי עס האָט זיך באצויגען אין גרופּע אידען צו דער צווייטער.

אין די אכציגער יאָרען האָט אין מאָנטרעאל געוואוינט דער באַ־קאנטער אידישער געלערטער אלעקסאנדער הארקאווי, און ער פלעגט פון צייט צו צייט פארעפענטליכען אין דער הערבראישער פּרעסע פון איירעאפּא בריעף וועגען קאנאדיש־אידישען לעבען. אין איינעם פון זיינע בריעף ניט ער איבער א געשפּרעך וואָס ער האָט געהאט מיט א מאָנטרעאָלער איד דער שוואַב, א איד פון עזאס. וועלכער האָט דארטען פארטראטען פון אמט פון נעהילפס־מאנסול פאר פראנקרייך, און מיט דעם געשפּרעך האָט דער שוואַב אויס־געזאָגט מיינונגען וועגען די פּוילישע אידען אין מאָנטרעאל, וואָס מען הערט אָפט פון די אידישע שונאים וועגען אידען בכלל.

אויף ווי ווייט דער מיסטרויען צווישען איין אידישע גרופּע און דער צווייטער האָט עקזיסטירט קען אויך דיענען דער פאָלגענדער פאל. אין יאָר 1898 האָט די קוויבעער אידישע קהלה אנאָנסירט אין א ניו יארקער אידישער צייטונג, אז זיי דארפען האָבען א שוחט, און אין דער מודעה איז בפירוש געזאָגט געווארען אז "קיינע ליטווישע דארפען ניט נאכפרעגען".

יעדע גרופּע אידען האָט ניט נאָר געקוקט מיט חשד אויף דער צווייטער, נאָר אויך זיי באטראכט אלס א נידעריגען עלעמענט. אין די פארשיעדענע אידישע קהלות האבען זיך דארום גענומען אויססכידען פארשיעדענע באזונדערע לאנדסמאנשאפטען קהלות, מיט באזונדערע שולען, רבנים, תלמוד תורות, אונטערשטיצונגס־פאראיינען, צדקה־אנשטאלטען, שוחטים, א. ד. ג., אזוי אז אין דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג האָט עס פארגעשטעלט מיט זיך א וויכטיג פּראָבלעם.

א וויכטיגע פראגע, וועלכע עס איז נאָך ביז היינטיגען שיעדענע טיפען פון שולעס, ווי תלמוד תורות, חדרים, זונטאג־די ערציהונגס־פראגע. די פראגע ווי אזוי צו ערציהען די אידישע קינדער איז בכלל געווען א וויכטיגע פראגע פאר'ן ישוב, און זי איז געלעזט געווארען טייליוויז אויף פאָלגענדען אופן. פאר אלגעמיי־נער בילדונג האבען די אידישע עלטערען געשיקט זייערע קינדער אין די אלגעמיינע שולען פון לאנד, פאָלקס־שולען, מיטעלע און הע־כערע שולען, באנוצענדיג זיך מיט דער אלגעמיינער שול־סיסטעם פונ'ם לאנד, פאר אידישע ידיעות ווייטער, פאר די אידישע למודים, פאר דעם זענען פון די אידען אויסגעבויט געווארען פאר־שיעדענע טיפען פון שולעס, ווי תלמוד תורות, חדרים, זונטאג שולען, העברעאישע שולען, פאָלקס־שולען, און אין די לעצטע יאָרען ראדיקאל־אידישע שולען.

אבער אין קיין פּראָווינץ איז די פראגע פון אלגעמיינער בילד־דונג פאר די אידישע קינדער ניט געווען אזא פּראָבלעם, ווי אין דער פּראָווינץ קוויבעק, צו וועלכען עס איז געווידמעט דאָס קומענדע קאפּיטעל.

די שול פראגע אין קוויבעק — קומענדען זונטאג.

ליטעראַרישע נייעס

אין „כלל־פארלאג" אין בערלין, אין ערשט ארויס פון דרוק:

א) ש. א. האראדעצקי: „חסידיזם". אינהאלט: אריינפיר. דער בעל־שם: זיי־נע קינדער־יאהרען. זיין וואנדער־לעבען. ליעבשאפט צו דער נאטור. זיינע אנשויי־אונגען. ליעבע אלס יסוד פאר תפלה. דער חסידישער מאניפעסט. ר' דוב־בער מעזעריטשער: זיין יוגענט. זיין פאסטען אין פייניגען זיך. ר' בער קעגען חסידיזם. ר' בער פאהרט צום בעש"ט און ווערט זיין תלמיד. ר' בער ווערט דער מנחיג. זיין תורה. דער חרם פון ווילנער גאון. ר' מנחם מענדעל דער וויטעבסקער: ארץ ישראל א צענטער פון חסידיזם. ר' יעקב יוסף פון פאלאנע: דער אפאסטאל פון חסידיזם. דער ערשטער חסידישער מחבר.

ב) יצחק ערטער: הצופה לבית ישראל (ספריה כללית).

פארלאג שוועלן, בערלין. (הויפט־פארקוויף כלל־פארלאג, בערלין) האט אריינגעלאזט א נייעם בוך הירש ברידל: „אויפ'ן שוועל", א באנד דראמען. אינ־האלט: „אויפ'ן שוועל", דריי אקטען; „די דריי". איין אקט; און „אויף דער גרעניץ", איין איין אקט.

ליטווישע רעגירונג פאראינטערעסירט זיה מיט די פאך־שולען פון קאוונע

קאוונע.—

א רעגירונגס־אינספּעקטאר האט באַ־זוכט די פאך־שול פון „ארט" אין ווילנ־קאמיר. די שול האט איהם גע־מאכט זעהר א גוטען איינדרוק, און אויף דעם זיין פארשלאג האט די ליטווישע רעגי־רונג.

די דאזיגע אונטערשטיצונגען האָ־בען לעת־עתה א קנאפּען מאטעריעלען ווערט, זיי עפענען אבער דעם וועג פאר א ווייטערדיגען קאמף אז די רעגירונג אין ליטע זאל איבערנעהמען אויף זיך די פליכט אויסצוהאלטען אלע אידישע פאך־שולען פון לאנד.

פּראָפעסאָר אנגעקלאגט פון א פאר־מער־מיידעל אין „בריטש אוו פּראָמיס"

ט. ל. גלעדהיל, א פּראָפעסאָר פון נעאָלאגיע, וועלכער האוועט אין טאָראָ־טאָ, איז איצט פארקלאגט געווארען פון מיס אלסאָן, א פארמער'ס א טאכטער, אין „בריטש אוו פּראָמיס". זי מאָהנט צעהן טויזענט דאָלאר פאר איהר צו־בראכען הארץ.

דער איד אין קאנאדע

— פון —

אכרהם ריינוויין

די געשיכטע פון די אידען אין קאנאדע ביז דער מאָדערנער צייט.

Copyright applied for

(סוף פונ'ם 8־טען קאפיטעל)

מיר האבען שוין זונטאג אויף דעם פלאץ איבערגעגעבען דעם אינהאלט פון דער רעזאָלוציע, וועלכע איז דעבאטירט געווארען אין 1906 אינ'ם קאנאדער פארלאמענט, און וועלכע האט אויסגעדריקט מיטגעפיהל צו די פאגראָמירטע אידען אין רוס